

Overweging Paasnacht Dominicuskerk Oog in Al

gelezen: Genesis 1,1-2,3 – Exodus 14,15-31
Ezechiël 37, 1-14 – Marcus 16,1-8

1. Omdat de Paaswake zo vol is met symbolen en handelingen, met dingen die moeten gedaan, gelezen en gezegd, dreigt een essentieel element verloren te gaan. Wij kunnen gemakkelijk het gevoel verliezen dat deze nacht in eerste instantie een tijd van leegte is. Ook in het dagelijkse of minder dagelijkse leven zijn we geneigd precies de ervaring van leegte weg te drukken. Een bevriende collega was enkele weken geleden in Afrika met een groep leraren. Haar grote verbijstering was dat iedereen deed alsof ze begrepen wat daar aan de hand was. Alles was anders, niets was wat het leek, alles was afwezig wat bij ons in verband met scholen vanzelfsprekend is, maar niemand leek in de war. Ze waren gekomen om wat bij ons in Nederland goed werkt ook aan de mensen in Afrika te leren en ze hebben dat *unverfroren* gedaan. Kunnen wij nog stilvallen? We weten het wel, maar laten we nog echt tot ons doordringen dat er soms niets meer te zeggen valt, dat handelingen geen betekenis meer hebben? Toch is dat mede aan de orde in de vloed aan verhalen die deze nacht klinken.

‘Ik heb nooit werkelijk degenen begrepen die Jezus in zijn lijden ontvluchtten’, schrijft de Engelse journaliste Léonie Caldecot. ‘Dat wil zeggen, totdat ik de man waar ik 37 jaar mee getrouwd was vergezelde in zijn strijd met kanker. Tot onze strijd toen er geen legermacht ons kwam redden, dat er geen *happy end* in zicht was. Toen begreep ik de vlucht van de leerlingen: in de slaap, in de onzichtbaarheid, in de ontkenning.’¹ Het is het ‘woest en vormeloos’ van het scheppingsverhaal, de ‘duisternis over de oervloed’. De adem van God gaat schuil in de storm van emoties, het wanhopige zoeken naar een uitweg, het diepe besef dat het verlangen dat dit lijden hoe dan ook ophoudt enerzijds volkomen begrijpelijk en terecht is en anderzijds de situatie niet werkelijk recht doet. ‘Het hoort bij het vluchteling-zijn dat je alles kwijt bent’, zegt Sami, een christelijke activist die met zijn familie uit Syria naar elders in het Midden-Oosten is vertrokken.² Achter je de legers van het Egypte waaraan je ontsnapt bent – het verandert voortdurend van naam, maar er is altijd een Egypte – en voor je het water, de ondoordringbare chaos waar per definitie geen weg doorheen te zien is, want door de chaos lopen geen wegen. Niemand komt zelfs maar op het idee dat er gezegd zou kunnen worden: ‘Jij moet jouw staf uitstrekken over het water en het in tweeën splijten’. Dat is net zo onvoorstelbaar als dat die 147 door al-Shabaab vermoorde studenten in Kenia, en de vele anderen dode beenderen die pal onder de oppervlakte van onze almaar voorgaande geschiedenis liggen weer met vlees en spieren zouden worden bedekt en als met levensadem bezielde mensen zouden opstaan. Er is zoveel dat definitief kapot lijkt, dood, beëindigd: ook in ons eigen leven.

2.

Nadat Jezus’ leven totaal anders is gelopen dan zij hadden gehoopt en niet is geëindigd met het definitief aanbreken van het rijk van God waarvan Hij zo overtuigend de nabijheid had verkondigd en belichaamd, maar met zijn volgens alle tekenen godvergeten dood – na dit traumatische einde, wordt aan vrouwen die dan in ieder geval zijn lichaam nog willen eren zelfs dat niet gegund. Er is niets meer, alleen het graf, alleen de leegte van de dood.

Het verbijsterende en alles op zijn kop zettende van deze nacht is dat die leegte niet leeg is. Vanuit de stilte van de dood klinkt de stem van het leven op. De vrouwen zijn op weg gegaan met de vanzelfsprekende gedachte dat zij de levenden waren en de Jezus die in het

¹ Léonie Caldecot, ‘Love and Our Culture of Death’, *The Tablet* 4 april 2015, 14-15.

² Joseph Ataman, “Part of the refugee experience is that everything you had is gone”, *The Tablet* 4 april 2015, 20-21.

graf lag de dode was. Zoals het voor ons vanzelfsprekend is dat wij de levenden zijn en met talloze draden met het leven verbonden zijn. En Jezus over wie wij hier niet ophouden te spreken en die wij hier gedenken en in wiens geest wij hopen te handelen, die is gestorven – hoe levend Hij misschien bij God ook is. De vrouwen gingen naar het graf in de vanzelfsprekende overtuiging dat het aan hen was om de verbinding tussen levenden en doden vast te houden. Ze realiseren zich hoe moeilijk dat is en de vraag die zij schijnbaar achteloos stellen, geeft goedbeschouwd de hopeloosheid van de hele onderneming al aan: ‘Wie zal voor ons de steen bij de ingang van het graf weggrollen?’ Kunnen we ooit vanuit het leven werkelijk contact maken met de doden en de gedoden? Wie dood is, die is naar Bijbelse overtuiging niet alleen van de levenden, maar uiteindelijk van de Levende met een hoofdletter, van God los. ‘Niet de doden prijzen de Machtige, niet de doden in hun stilte’, heet het in psalm 115 (vers 17), dat is de taak van de levenden. Maar vannacht klinkt in de stilte van de dood de stem van het leven op! Op de plaats waar elke betekenis uitdooft, waar elk woord zijn zin verliest en elk verhaal verkrumelt, daar ontstaat nieuwe betekenis, begint een nieuw verhaal. De plaats waar elke perspectief doodloopt, wordt de plaats waar ongekend perspectief ontspringt en een nieuwe orde geboren wordt. Vanuit de dood wordt opnieuw gedefinieerd wat het ware leven is.

Volgens het evangelie van Marcus waaruit we dit jaar in de liturgie lezen, zegt Jezus al voor zijn arrestatie: ‘Allemaal zullen jullie ten val komen, want er staat geschreven: “ik zal de herder treffen en de schapen zullen verstrooid worden”’ (Mc. 14,27; vgl. Zach. 11,7). Het verhaal van Jezus’ lijden en dood is bij Marcus misschien nog wel meer dan bij de andere evangelisten een verhaal van falen, van verraad en verloochening, van verlies aan alle perspectief en verdwijnen van elke verbondenheid. De groep om Jezus heen sterft als het ware met hem, er blijft niets van over, uit de allesverslindende muil van de dood wordt niets gered – behalve in eerste instantie de toewijding van de vrouwen. Zij zijn de enige die bereid zijn Jezus tot in de ruimte van de dood te volgen, op de weg van verlies aan perspectief en zin tot het einde toe solidair te zijn. Daarom klinkt voor hen als eerste de boodschap van een nieuw perspectief, een perspectief dat zo verbijsterend is dat het de vrouwen alsnog met stomheid slaat en ze niet meer weten wat ze moeten doen.

‘Er staat geschreven: “ik zal de herder treffen en de schapen zullen verstrooid worden”,’ had Jezus voor zijn arrestatie tegen zijn leerlingen gezegd. ‘Maar na mijn opwekking zal ik jullie voorgaan naar Galilea’ (Mc. 14,27-28). Dat verkondigt de jongeman in het graf nu opnieuw aan de vrouwen en zegt hij dat zij aan Petrus en zijn andere leerlingen moeten gaan zeggen. Zij hebben ondervonden wat het is om werkelijk te verdwalen en Hij zal ze opnieuw een weg wijzen. Nu wat zij hoopten en wilden ten diepste mislukt is zal Hij dat tot grondslag van hun overwinning maken. Juist omdat zij hebben ervaren geen verhaal meer te hebben kan Hij hun nieuwe verhaal zijn. Jezus, de Belichamer van de nabijheid van het rijk van God, de Uitdrijver van wat ons gevangen houdt in chaos, willekeur en uitzichtloosheid, degene die het mogelijk maakt voedsel te delen en gemeenschap te vinden waar geen voedsel en geen gemeenschap zijn: het verhaal van deze Jezus is voortaan ons verhaal, deze Jezus zelf is voortaan ons verhaal. De dood – welke dood dan ook, van de dood van de armoede en de minachting van het Galilea in Jezus’ tijd, tot de dood van het perspectiefverlies en van de talloze, allemaal om het hardst om aandacht schreeuwende verhalen en beelden en mogelijkheden en projecten van ons, van onze kinderen en kleinkinderen – de alomtegenwoordige dood is in Jezus de geboorteplaats van nieuw leven. Werkelijk nieuw. Werkelijk leven.

3.

En werkelijk alomtegenwoordig.

Hij betwijfelde of ik mij hem nog kon herinneren, zo schreef hij in zijn e-mail, maar hij

wilde zijn verhaal delen. Hij vertelde hoe hij ongeveer een jaar geleden tijdens het uitlaten van de hond een buitenlands ogende man tegen het lijf liep. Het bleek een vluchteling uit Oost-Europa die, na verblijf in verschillende asielzoekerscentra, bij het generaal pardon van 2007 een verblijfsvergunning had gekregen. Maar de partner die hij in de tussentijd had opgedaan en met wie hij twee kinderen had, was op een bepaald moment met de kinderen van haar bed gelicht en na een tijdje in de cel onvoorbereid naar Armenië gedeporteerd. Mijn vage kennis is jurist en ging zich in de zaak verdiepen. Nuchter, maar daarom des te aangrijpender schrijft hij:

Er is met betrekking tot de situatie van de kinderen veel gebeurd in dat jaar. Om het meest schrijnende te noemen: de moeder is om het leven gekomen en de kinderen kwamen onder zeer erbarmelijke omstandigheden te leven. Het is onmogelijk om hier een volledig verslag te doen, maar uiteindelijk is het ons na bijna een jaar van documenten verzamelen en veelvuldig contact met de IND gelukt om hen legaal naar Nederland (terug) te halen. Vorige maand op een zaterdag laat heb ik hen persoonlijk op Schiphol opgehaald.

Hiermee had hij zijn roeping gevonden, zo schreef hij, hiervoor wilde hij zich voortaan inzetten. Of ik hem hierbij zou kunnen helpen.

De wereld kan het aanzien hebben van de doodsvallei van de profeet Ezechiël – en ineens staat er een mensenkind op en kondigt ongekende toekomst aan. De geschiedenis kan vastgelopen lijken in een zee van geweld en een vloedgolf van onverschilligheid en ineens blijkt er geraaktheid en ontstaat er inzicht, doorzicht en uitzicht. Het woord van God dat er licht moet zijn kan een krachteloos voornemen schijnen totdat het duister verlicht blijkt door de talloze manieren waarop mensen goed zijn als God en vormen weten te vinden om Gods schepping daarvan te laten getuigen. Jezus blijkt ons voor te gaan naar Galilea en geeft er blijk van de herder te willen zijn die ons opnieuw verzamelt, het verhaal dat ons leven opnieuw betekenis geeft, de levensgeest dat het opnieuw in gang zet. De levende Jezus, de Gezalfde van God, is bezig alle dingen nieuw te maken. Laten wij ons nieuw laten maken, want er staat geschreven dat Hij alle tranen uit onze ogen zal wissen en dat de dood niet meer zal bestaan; ‘geen rouw, geen geweent, geen smart zal er zijn, want al het oude is voorbij’ (Openbaring 21,4). – Laten we het laten gebeuren: ons Zalig Pasen.

Erik Borgman